

بررسی اثرات تنوع فرهنگی در ساخت هویت شهری (نمونه موردی: منطقه ۶ شهر کرج)

سارا چراغی* - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، مؤسسه آموزش عالی علامه دهخدا، قزوین
ولی‌اله نظری - استادیار گروه علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان
فاطمه شهریار - مدرس مؤسسه آموزش عالی علامه دهخدا، قزوین

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۱

چکیده

فرهنگ نظام‌واره‌ای از باورها، ارزش‌ها، الگوهای رفتاری دیرپا، و نمادهاست که رفتارها و مناسبات جامعه را شکل می‌دهد. فرهنگ را می‌توان از تاریخ به‌عاریه گرفت، توسعه داد، و غنی ساخت، اما کسب فرهنگ به‌آسانی امکان‌پذیر نیست و آثار مثبت یا منفی آن می‌تواند بسیار گسترده باشد. این درهم‌آمیختگی و سردرگمی ناشی از مهاجرت و گردهمایی اقوام مختلف به‌ویژه در شهر کرج و منطقه ۶ آن قابل درک است. از این رو، نمادها، باورها، ارزش‌ها، و هنجارهای متفاوت گاهی به تضاد و نزاع منجر شده و اختلاط و التقاط فرهنگی پیش‌آمده را در منطقه ۶ شهرداری کرج به علت مدیریت نامناسب به سوی خودبیبگانگی فرهنگی و هویتی سوق داده است و از گزاره تنوع فرهنگی، که می‌تواند موجبات توسعه باشد، فاصله گرفته است. بر این اساس، پژوهشی در منطقه ۶ کرج با هدف شناخت هویت شهر انجام شده است. برای این منظور، در پژوهش حاضر، که از نوع کمی مبتنی بر پیمایش با بهره‌بردن از ابزار پرسش‌نامه است، با بررسی نظریات مرتبط سه معیار- عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، نمادهای هویت‌ساز، و عوامل فرهنگی مبتنی بر سنت- به‌عنوان عامل‌های اثرگذار در هویت فرهنگی منطقه ۶ شهری کرج مورد ارزیابی محققان قرار گرفته است. برای تعیین حجم نمونه آماری، ۳۹۰ نفر، از فرمول کوکران استفاده شده است. همچنین، پس از استدلال‌های آماری مورد نیاز بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، یافته‌های پژوهش نشان داده است که وضعیت هویتی منطقه ۶ شهر کرج نامطلوب است و از یک بی‌هویتی فرهنگی رنج می‌برد.

کلیدواژه‌ها: آداب و رسوم، تنوع فرهنگی، جلوه‌های هویت‌ساز، ساخت، هویت.

مقدمه

مقولهٔ هویت نخست حوزه‌هایی مانند فلسفه، منطق، و روان‌شناسی را دربر می‌گرفت، اما، با توجه به تحولات علمی چند دههٔ اخیر، دامنهٔ آن به محیط‌های انسان‌ساخت نیز کشیده شده است. محیط زندگی انسان تأثیر بسزایی در رفتار و هویت انسان به سمت ارزش‌های مستتر در خویش دارد. در این میان، شهر را می‌توان محیطی برای تجلی هویت، ارزش‌های منبعث از اعتقادات، جهان‌بینی و فرهنگ ساکنان و پدیدآورندگان خود دانست. شهر، به‌عنوان بستر شکل‌گیری جامعه و نمایشگاه معرفی افکار مردم یک کشور، نقش مهمی در هویت ملی ایفا می‌کند (آتشین‌بار، ۱۳۸۸). مفهوم واژهٔ هویت، با وجود کاربرد فراوان آن در متون و محاورات شهرسازی، مفهومی سهل و ممتنع است. سهل از این نظر که بسیاری به‌صورت متداول از آن استفاده می‌کنند و فهم نسبتاً درستی از آن دارند. ممتنع از این نظر که در کنکاش پژوهشگرانه و مصداقی به‌راحتی نمی‌توان به توضیح موضوعات مربوط پرداخت (بهزادفر، ۱۳۸۶). در فرایندهای جهانی‌سازی، که حاکی از جریان‌های شدید اجتماعی از جمله مهاجرت و گردشگری شهری است، با نمایش جوامع چندفرهنگی و تحرک گردشگری روبه‌رو هستیم. مهاجرت و تحرک از ویژگی‌های جامعهٔ جهانی پویاست (گیلوری، ۲۰۰۴؛ باومن، ۲۰۰۰؛ اوری، ۲۰۰۷). بی‌شک، همهٔ جوامع امروز بشری کم‌وبیش چندفرهنگی‌اند. مهاجرانی که به شغل آن‌ها نیاز است و از فرهنگ‌های دیگری آمده‌اند یکی از سرچشمه‌های این تنوع‌اند. پناهندگان و جهانی‌سازی جوامع را به نحو اجتناب‌ناپذیری در معرض افکار و احساسات جدیدی قرار داده است و حل و جذب آگاهانه یا ناآگاهانهٔ این افکار یا بخشی از آن‌ها سرچشمهٔ دیگر این تنوع فرهنگی است. فروپاشی اجماع سنتی دربارهٔ اصول زندگی، فضا، و نیاز به آزمودن امور جدید فرهنگی را فراهم کرده است و راه را برای فهم تازهٔ مسائل و سامان‌دادن زندگی بشر باز می‌کند. تغییرات تکنولوژیکی، مردم‌نگاری، و اقتصادی نیز از عوامل دیگر این تغییر بوده است. از آنجا که افراد و گروه‌های مختلف واکنش‌های متفاوتی به این تغییرات دارند و با این تفاوت‌ها به‌آسانی در یک فرهنگ سازگار و همخوان نمی‌شوند، همواره شیوه‌های نوینی از زندگی ظهور می‌کند. چون تنوع فرهنگی ریشه‌های درونی و بیرونی دارد، جوامع مدرن حتی اگر مهاجرت به آن‌ها متوقف شود، همچنان چندفرهنگی باقی خواهند ماند (پریچ، ۲۰۰۵)؛ حتی در حالی که چندفرهنگ‌گرایی به‌عنوان عدم موفقیت رهبران ملی در تعدادی از کشورها محکوم می‌شود، ساکنان شهری با موفقیت در شهرهایی با اختلاف قومی و نژادی زندگی می‌کنند (فینچر و همکاران، ۲۰۱۴).

به‌طور کلی، هویت در روند ناگزیر جهانی‌شدن و تعامل فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و نیز تبادل باورها، ارزش‌ها و هنجارها و در برخی از مواقع نفوذ شیوه‌ها و سبک‌های مختلف زندگی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های اصلی ملت‌ها و جوامعی است که از پیشینه و سابقهٔ تمدنی، فرهنگی، و تاریخی مخصوص به خود برخوردارند. پرسش از هویت همواره یک جامعه و فرهنگ را به اندیشیدن به خود واداشته. بنابراین، در شرایط بی‌هویتی قرار گرفتن نه یک تهدید بلکه نوعی فرصت بازسازی است (بهزادفر، ۱۳۸۶). با بررسی فهم‌های مختلف چندفرهنگی- به‌عنوان یک فلسفهٔ سیاسی، چارچوب سیاست‌گذاری، و یک واقعیت جمعیت‌شناختی- که در شهرها با تمهیدات متنوع دولت و جریان‌های مهاجرت بررسی می‌شود (فینچر و همکاران، ۲۰۱۴)، فضای عمومی، صرف‌نظر از اینکه بایستی شهرتی جهانی یا محلی داشته باشد، به‌عنوان مکان ملاقات مردم، نمایانگر هویت یک جامعه و متقابلاً در هویت‌بخشی بدان نیز مؤثرند. فضاهای عمومی همگی برگرفته از ارزش‌ها، عادت‌ها، و روش‌های زیستی گروه‌های فرهنگی‌اند که برای زیستن در محیط‌های خاص به‌کار گرفته می‌شوند. از طریق تجزیه و تحلیل باورها و عادات بومی گروه‌های فرهنگی می‌توان دریافت که چرا آداب استفاده از فضاهای عمومی متفاوت است (لو و همکاران، ۲۰۰۶). هدف از این پژوهش شناخت هویت شهر همراه با همهٔ جنبه‌های ذهنی آن مانند اقوام و گروه‌های اجتماعی ساکن و تنوع فرهنگی همراه با آن است. حضور و همنشینی اقوام و گروه‌های مختلف،

نمادهای تاریخی، فرهنگی، و همچنین شخصیت‌ها و چهره‌های ملی می‌تواند ارزش بسیار زیادی در معرفی شهر داشته باشد. همگرایی در مدیریت و برنامه‌ریزی در مکان‌های دارای تنوع فرهنگی - اجتماعی می‌تواند جذابیت‌های مکان (و در نهایت شهر) را ارتقا بخشد و به تبع آن زمینه برای توسعه اجتماعی و حتی اقتصادی را با جذب گردشگر فراهم آورد. در منطقه ۶ شهر کرج به دلایل متعدد تنوع فرهنگی مشاهده می‌شود که نشان از مهاجرت‌های بی‌رویه به این کلان‌شهر است. از این رو، این منطقه انتخاب شده است تا اثر این موضوع مورد تحقیق محققان قرار گیرد و مسئله اصلی را تحت پوشش خود قرار دهد: مسئله اصلی تنوع‌های فرهنگی در هویت‌سازی این منطقه است. همچنین، در خصوص موضوع مورد تحقیق در منطقه ۶ شهر کرج اقدامات کالبدی و فرهنگی متنوعی شهرداری منطقه ۶ انجام داده است که محققان در این تحقیق به دنبال بررسی اثرهای آن‌ها در منطقه ۶ شهرداری کرج‌اند. ذکر این نکته لازم است که شهر کرج، با چنین تنوع فرهنگی، به نظر می‌رسد نتوانسته به هویت مدنظر دست یابد. بر این اساس، سؤال پژوهش حاضر آن است که چگونه می‌توان با وجود تنوع فرهنگی - اجتماعی به هویتی درخور به‌طور عام دست یافت؟

مبانی نظری

تعاریف

الف) تنوع فرهنگی

پارخ از منظر نسبت تنوع فرهنگی با آزادی انسان به تنوع فرهنگی می‌نگرد. به اعتقاد او، چون ارزش‌ها و ظرفیت‌های انسان‌ها با یکدیگر تعارض می‌یابند، هر فرهنگی میدان محدودی برای به رسمیت شناختن دیگر فرهنگ‌ها قائل می‌شود و فرهنگ‌های دیگر را به حاشیه می‌راند. لیکن، فرهنگ‌ها هرچقدر غنی باشند، به رابطه با همدیگر برای تصحیح و تکمیل خود نیازمندند. از این راه، افق‌های اندیشه فرهنگ‌ها وسعت می‌یابد. در عرصه فرهنگی، آزادی، تنوع، مقایسه، و رقابت پیش شرط شکوفایی است. در مقابل انحصار فرهنگی نافی خلاقیت، تنوع، و آزادی است. همان‌گونه که انحصار سیاسی به خودکامگی سیاسی می‌انجامد، انحصار فرهنگی نیز جامعه را به سمت خودکامگی فرهنگی سوق می‌دهد. از این منظر، تنوع فرهنگی عنصر تشکیل‌دهنده و شرط مهم آزادی انسان است، زیرا پیش‌نیازهای حیاتی آزادی انسان را به صورت خوددانشی، خودانتقادی، و خودشفاف‌سازی تأمین می‌کند و این امر خود یک ارزش است و رویه‌ای سازنده در مسیر بالندگی انسانیت و ارتقای تعامل بین فرهنگ‌ها ارزیابی می‌شود (پارخ و همکاران، ۲۰۰۵: ۱۶۶).

ب) هویت فرهنگی

هویت فرهنگی مجموعه ارزش‌ها، باورها، سمبل‌ها، و ... است که سبب شناخته‌شدن و متمایز کردن فرد و جامعه از دیگر افراد و جوامع می‌شود. از این رو، هویت فرهنگی بر سه مدار پیوسته با یکدیگر حرکت می‌کند که حول یک محور می‌چرخند: ۱. فرد درون گروه و جماعت واحد، که می‌تواند در قبیله، طایفه یا گروه اجتماعی ظهور می‌کند؛ ۲. جماعت و گروه‌های مدرن ملت‌ها که هویت فرهنگی مشترکشان به مثابه وجه تمایز آنان به شمار می‌رود؛ ۳. ملت‌های واحد و یکپارچه در مقایسه با دیگر ملل. بنابراین، سه نوع هویت فردی، گروهی، و ملی را می‌توان از یکدیگر متمایز کرد. (رهبری، ۱۳۸۰: ۵۷).

نظریات

فضاهای معماری و فضاهای شهری تجلیگاه فرهنگ، تمدن، و پیشرفت علمی و فرهنگی یک جامعه به شمار می‌آیند. سیمای شهری و نمادهای موجود در آن نمودار شخصیت، منش، کارکرد، و فرهنگ ساکنان آن است و از این روست که

جلوه‌های معنوی شهر و به‌ویژه نشان‌ها و نمادهای اعتقادی و مرتبط با جنبه‌های ماورای مادیات از اعتباری شایان توجه برخوردارند. زمینه‌گرایان اجتماعی - فرهنگی بر آن‌اند که فرهنگ مجموعه قواعدی را می‌آفریند که شهر بازتابی از آن است. مردم توسط فرهنگ یعنی مجموعه ارزش‌ها، باورها، و جهان‌بینی مشترک به محیط خود معنی می‌دهند و فضای خالی را به مکان تبدیل می‌کنند (نصر، ۱۳۹۵ به نقل از: راپوپورت، ۱۹۷۷). به تعبیر راپوپورت، که بر اهمیت زمینه فرهنگی در شکل شهر تأکید دارد، سازمان‌دهی محیط مصنوع شامل سازمان‌دهی معنا نیز می‌شود که در آن ویژگی‌های کالبدی نظیر مصالح، رنگ، ارتفاع، اندازه، و مقیاس خاصیت ارتباطی و نمادین دارد. عناصر کالبدی در محیط معانی متفاوتی دارند و این معانی به‌طور نظام‌یافته‌ای به فرهنگ پیوند خورده‌اند. مردم در مجموعه‌های کالبدی متفاوت هنجارهای رفتاری متناسب با آن‌را، که توسط فرهنگ تعریف‌شده، انجام می‌دهند (نصر، ۱۳۹۵).

می‌توان در بازساخت نشانه‌های شهری از فرهنگ، تاریخ، باورها، و ارزش‌های حاکم بر جامعه و سایر موضوعات مرتبط الهام گرفت و با تأکید بر آن زمینه‌گرایی نشانه‌ها را در شهرهای تاریخی مدنظر قرار داد. بخش‌های پایدار نظام نشانه‌ای در راستای انسجام در شهر به‌صورت بُعد فرهنگی هم نمود می‌یابد؛ در بُعد فرهنگی خلق مجموعه قواعدی که به حفظ ارزش‌های نمادین و هویت جمعی می‌انجامد پیوند معانی عناصر کالبدی را با فرهنگ برجسته می‌سازد و بر کارکرد فرامتنی نشانه‌ها دلالت دارد. ویژگی بسیاری از شهرهای تاریخی در تقابل با توسعه‌های جدید آن است که در پاسخ به نیروهای توسعه بیرونی یا تبدیل به بخش‌های غیرقابل سکونت شده یا در درون شهرهای جدید مدفون می‌شوند. بنابراین، با نگاهی زمینه‌گرا به نظام نشانه‌ای در شهر می‌توان به تبیین کارکرد نشانه‌ها برای دستیابی به بخش‌های پایدار در ساختار شهر پرداخت (ماجدی، زرابادی، ۱۳۸۹: ۱۸-۱۹).

در این میان دבורا استیونسون^۱ (۲۰۰۳) نیز بر متنی فرهنگی به شکلی مجزا از یک اثر یادمانی - فرهنگی یا به‌گونه‌ای ترکیبی در فضای شهر و به‌صورت عرصه‌هایی عمومی از محلات و فضاهای عمومی اشاره دارد که در واقع همگی به‌طور غیرمستقیم فرهنگ شهری را واجد عرصه‌های عمومی - فرهنگی همراه با ویژگی‌های کالبدی حاصل از قرائت‌هایی از متنی فرهنگی و دربرگیرنده بناها، یادمان‌ها، و میراث تاریخی - فرهنگی برمی‌شمرند (استیونسون، ۱۳۸۸). برای درک ماهیت فضای شهری چندفرهنگی و پویا، لازم است فرایندهایی که در یک فضا - زمان اتفاق می‌افتند تحلیل شوند و ارتباط متقابل دیالکتیکی بین مقوله‌های مختلف فضا - زمان در داخل منطقه (مطلق، نسبی، و رابطه‌ای)^۲ بررسی شود (هاروری، ۲۰۰۶). همراه با تجربه (فضای ادراک و احساس)، این مفهوم‌سازی (بازنمایی فضا) است که به یک منظره کیفی شهری - که بر خاطرات، معانی، عواطف، روایت‌ها، و برداشت‌ها شکل گرفته است - متمرکز است و همیشه در حال تحول و وابسته به تغییرات جریان‌های اجتماعی است (لوفر، ۱۹۷۴).

جانانان رابان^۳ از مؤلفه عملکرد در فضای فرهنگی شهر به تجارب شهری روزمره و انفرادی لحظات زیسته و از معنا به اسطوره‌ها، رؤیاها، آرزوها، و همه قصه‌های مردمی اشاره می‌نماید. لوئیس مامفورد از عملکرد به روابط منسجم اجتماعی که زاینده نیازهای اجتماعی انسان بوده یاد می‌نماید و بر آن است که در قالب آیین‌ها و تشریفات فرهنگی که بیانگر مؤلفه معنا هستند، نمود می‌یابند (مامفورد، ۱۳۸۵). بارت^۴ و بنیامین^۵ بر ارتباط، پرسه‌زدن، و تجربه فردی فرد و کشف فضای نمادین فرهنگی تأکید کرده که به شناخت تاریخی مفاهیم و ارزش‌های غالب فرهنگی در لایه معنا منجر

1. Stevenson

2. absolute, relative and relational

3. Janathan Raban

4. Barthes- R

5. Benjamin-w

می‌شود (استیونسون، ۱۳۸۸). زوکین^۱ و استیونسون از مؤلفه عملکرد به تعاملات فرهنگی - اقتصادی فرد در تجربه فردی وی در فضا و در ارتباط با تجربه زندگی روزمره شهر، که نهایتاً فرد به کشف فرهنگ عامه مشترک (متن فرهنگی شهر) و بینش‌هایی از هویت جمعی فضا نائل می‌گردد، اشاره می‌نماید.

در سطح بین‌المللی نیز سازمان یونسکو^۲ با تدوین سیاست‌های فرهنگی برای توسعه و تنظیم اعلامیه جهانی «تنوع فرهنگی» تلاش کرده در راهبردهای توسعه ملی کشورها به نقش محوری فرهنگ تأکید کند. در این اعلامیه، تنوع فرهنگی به این معناست که همه افراد و گروه‌ها باید بتوانند از حقوق فرهنگی خود بر مبنای حقوق بشر و آزادی‌های اساسی انسان بهره‌مند شوند^۳ (وحید، ۱۳۸۳).

رابرت پارک^۴ در اثر خود با عنوان «شهر» مباحثی از فرهنگ و رفتار انسانی در محیط شهری را مطرح کرده است و آداب و رسوم، سنت‌ها، و گرایش‌های سازمان‌یافته را در شهر اصلی اساسی می‌داند. به اعتقاد پارک، شهر شامل مردمی است که آن را ساخته‌اند و یک محصول طبیعی به‌ویژه طبیعت انسانی است. از جمله کسانی که مطالعات آنان در زمینه بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی در شهر به ارائه نظریه‌های مهمی در حوزه تحلیل تجربه شهری و نقش فرهنگ در زندگی شهروندان و فضای شهری انجامیده است افرادی هستند همچون رونالد اینگلههارت^۵ لوئیس ویرث^۶ جورج زیمل^۷ فرانکو بیانچینی^۸، امس راپاپورت^۹، لوئیس مامفورد^{۱۰}، دیوید هاروی^{۱۱}، و لینچ^{۱۲} که در مطالعات خود به موضوع فرهنگ و عوامل فرهنگی در شهرها توجه و تأکید کرده‌اند (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴).

کاستلز^{۱۳} در تعریف خود از هویت بر ویژگی‌های فرهنگی سازنده آن تأکید می‌کند: اصطلاح هویت در صورتی که سخن از کنشگران اجتماعی باشد عبارت است از فرایند معناسازی بر اساس ویژگی فرهنگی یا مجموعه‌ای به‌هم‌پیوسته از ویژگی‌های فرهنگی که بر منابع معنایی دیگر اولویت داده می‌شود (ربانی و رستگار، ۱۳۹۲: ۳). از نظر کاستلز، هویت سرچشمه معنا و تجربه برای مردم است. اصطلاح هویت در صورتی که سخن از کنشگران اجتماعی باشد، عبارت است از فرایند معناسازی بر اساس یک ویژگی فرهنگی یا مجموعه به‌هم‌پیوسته‌ای از ویژگی‌های فرهنگی که بر منابع معنایی

1. Sharon zukin

۲. یونسکو مخفف نام سازمان آموزشی، علمی، و فرهنگی ملل متحد (UNESCO) با هدف پیشبرد صلح و رفاه همگانی در جهان از طریق همکاری میان ملت‌هاست که در این راستا دارای اهداف و اساس‌نامه‌ای است.

۳. یونسکو در نوامبر سال ۲۰۰۱ میلادی بیانیه‌ای در زمینه تنوع فرهنگی صادر کرد و پس از آن مجمع عمومی سازمان ملل متحد روز ۲۱ ماه مه را روز جهانی تنوع فرهنگی برای گفت‌وگو و توسعه نام‌گذاری کرد. در پی تصویب این اعلامیه، مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قطع‌نامه شماره ۵۷/۲۴۹ دسامبر سال ۲۰۰۲، روز ۲۱ ماه می را به‌عنوان «روز جهانی تنوع فرهنگی برای گفت‌وگو و توسعه» تعیین و نیاز به پتانسیل فرهنگ را عاملی برای دستیابی به رفاه، توسعه پایدار، و همزیستی مسالمت‌آمیز جهانی قلمداد کرد. در این راستا، موضوع کنوانسیون جهانی تنوع فرهنگی تهیه‌شده بر اساس اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی در کمیسیون فرهنگی سی‌ودومین مجمع عمومی یونسکو، پاریس، مهر ۱۳۸۲ (اکتبر ۲۰۰۳)، با اجماع ۱۹۰ کشور عضو به تصویب می‌رسد. متعاقب آن «کنوانسیون حفظ و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی» در سی‌وسومین نشست کنفرانس عمومی یونسکو در تاریخ ۲۰ اکتبر ۲۰۰۵ در هفت بخش و ۳۳ ماده با تأکید بر اینکه تنوع فرهنگی عاملی است بر حفظ میراث مشترک انسان‌ها، صلح پایدار جهانی، فقرزدایی، انسجام اجتماعی، گسترش تبادل فرهنگ‌ها، ارزش‌ها، و افکار جوامع ... تصویب می‌شود.

4. Park Robert Ezra

5. Ronald Inglehart

6. Lewis Wirth

7. Georg Simmel

8. Bianchini, Franco

9. Amos Rapoport

10. Lewis Mumford

11. David Harvey

12. Kevin Andrew Lynch

13. Castells

دیگر اولویت داده می‌شوند. هویت منبع معنا برای خود کنشگران است و به دست خود آن‌ها از رهگذر فرایند فردیت بخشیدن ساخته می‌شود (کاستلز، ۱۳۸۰).

ارتباطات عادی و تنوع در مکان‌های خرد می‌تواند تعلق مشترک ایجاد کند، اما ممکن است باعث ایجاد تنش و ترس شود (امین، ۲۰۰۲؛ مدنی‌پور، ۲۰۰۴). مکان‌سازی برای رودرروشدن با تنوع اجتماعی و فرهنگی بسیار مهم است. با وجود این، از دیدگاه‌های جامعه‌شناختی و انسان‌شناسی نیز در مورد محدودیت‌ها و محرومیت‌هایی که ناگزیر بخشی از هر مکان‌اند تأکید می‌کند (امین، ۲۰۰۲؛ هال، ۲۰۱۲؛ مدنی‌پور، ۲۰۰۴).

پیشینه

ستالو، دانا تاپلین، و سوزان شلد در کتاب *نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی با تأکید بر پارک‌های شهری* بیان می‌کنند که در واقع فضای شهری و اتفاقاتی که در آن صورت می‌پذیرد آینه تمام‌نمای فرهنگ شهری محسوب می‌شود. فضاهای عمومی به مجموعه شرایط و عواملی اطلاق می‌شود که زنده و پویا بوده و دارای فرهنگ و هویت و شخصیت باشند. این فضاها باید به گونه‌ای باشند که افراد با ویژگی‌های مختلف سنی، جنسی، و فرهنگی بتوانند با حضور در آن‌ها خواسته‌های خود را محقق سازند و فعالیت‌های متنوع موردنیازشان را برآورده کنند (لو و همکاران، ۲۰۰۶). لطفی (۱۳۹۰) اذعان می‌کند که فرهنگ و بازنمودهای فرهنگی همواره جزئی جدایی‌ناپذیر از مناسبات شهر محسوب می‌شوند و هر شهری با فرهنگ و بارزهای فرهنگی مختص به خود شناخته می‌شده است (لطفی، ۱۳۹۰).

سابقه بررسی‌های میدانی در این زمینه به حدود دهه ۱۹۳۰ در آمریکا بازمی‌گردد؛ از پیشگامان این دوره رونالد اینگلهارت است که در کتابش به نام *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی* کوشیده تحولات ارزشی در جوامع صنعتی را نقد و بررسی کند (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴).

میرچا بری و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «هویت فرهنگی، تنوع و یک‌پارچه‌سازی اروپا؛ مطالعه مقدماتی» می‌نویسند: هویت فرهنگی اروپایی دو تصویر همگونی و تنوع فرهنگی را هم‌زمان نشان می‌دهد. این چشم‌انداز دوگانه به روند یک‌پارچه‌سازی و هم‌آمیزی بُعدی پیچیده می‌دهد که سبب می‌شود ما، علاوه بر ساختار و هویت واحد اروپایی، ساختارها و هویت‌های محلی، منطقه‌ای، یا ملی را نیز در نظر بگیریم. کینه‌ورزی تاریخی، احساس بازگشت به هویت تاریخی، ملی، و فرهنگی عباراتی هستند که برای بازتعریف فضای هویتی اروپایی و ملی ضروری‌اند که بر شکل‌بندی‌های نوین ژئوپلیتیک، تاریخی، و فرهنگی تأثیرگذارند. تصویر فرهنگ اروپایی با مفاهیمی مانند مردم، تاریخ، و سرزمین همراه است. تنوع فرهنگی، تکثرگرایی، و چندفرهنگ‌گرایی عناصر خاص حوزه اروپا هستند. روند یک‌پارچه‌سازی اروپا پیچیده است. این روند به دنبال مشابه‌سازی فرهنگی نیست و به تنوع فرهنگی به‌عنوان ابزار گفت‌وگوی میان فرهنگی میان مردمان اروپا می‌نگرد. هر جامعه اروپایی باید بر اساس سنت‌ها و آیین‌های خود راه‌حلی برای آمیختگی در هویت و فرهنگ مشترک اروپایی بیابد (شیرازی و نیکو، ۱۳۹۴).

بخارایی و همکاران (۲۰۰۱) در تحقیقی با عنوان «فرهنگ مدنی، جامعه، و مشارکت شهروندان در محله‌های متضاد» به این نتیجه رسیدند «که فرهنگ مدنی، نهادهای سیاسی، سیاست‌های عمومی، و آموزش در مشارکت شهروندان مؤثر است» (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۶).

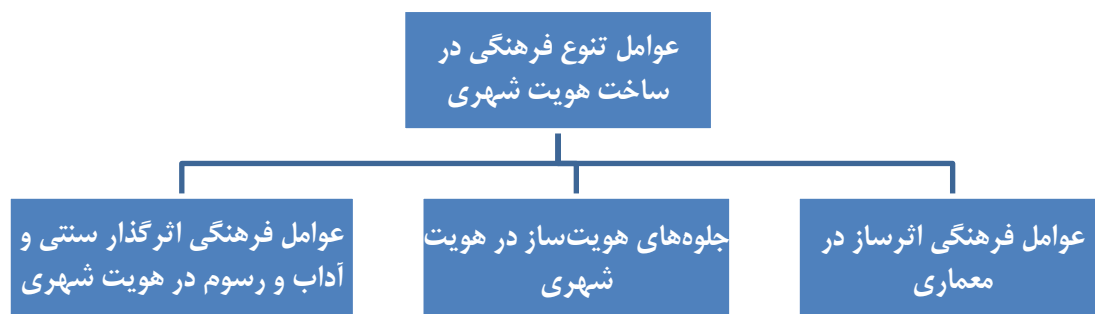
قادر (۲۰۱۴) شهر چندفرهنگی را ژانرهای نسبتاً جدیدی از شهرها می‌داند. سؤالی که وی بدان پرداخته این است که چه ویژگی‌هایی یک شهر را به مکانی چندفرهنگی تبدیل می‌کند. این تلاش برای روشن‌سازی و تعریف شهر چندفرهنگی به‌عنوان یک مفهوم است. وی تنوع قومی ناشی از مهاجرت را شرط لازم و رژیم حقوق - مدنی و فرهنگی -

مذهبی را شرط کافی برای تحقق چندفرهنگی می‌داند. وقتی اخلاق کثرت‌گرا در نهادها و ساختارهای یک شهر تزریق می‌شود به مکانی چندفرهنگی تبدیل می‌شود. با تعریفی از یک شهر چندفرهنگی نتیجه می‌گیرد که فضا، خدمات، و فرهنگ مدنی یک شهر به‌عنوان زمینه مشترک یک پارچه‌سازی خرده‌فرهنگ‌های متنوع جوامع شهری عمل می‌کند. این شهر یک عامل فعال در ادغام جوامع و گروه‌ها در یک جامعه مدنی منسجم است (قادر، ۲۰۱۴).

نیتیو (۲۰۱۸) در بررسی هویت شهر رتردام تأمل نظری بر مفهوم هویت شهری دارد. رتردام در پروسه تحولات کالبدی، اجتماعی، و اقتصادی یک بندر پسا صنعتی است. جریانی در مورد هویت شهر رتردام است که در آن از پانزده سال پیش این هویت در حال تغییر است. دوره بازسازی کالبدی به پایان رسیده است، امکانات بندری به ساحل منتقل شده‌اند، و جمعیت و فرهنگ بسیار متنوع از عوامل مؤثر بر هویت رتردام‌اند و ارزش‌هایی مانند فمینیسم شروع به ایفای نقش می‌کنند. نتیجه این است که هویت رتردام به سوی ترکیبی‌تر شدن در پیش است (نیتیو، ۲۰۱۸).

باتیلی (۲۰۱۹) در کتاب *گام به گام به سوی شهر بین فرهنگی* اذعان می‌کند، با برنامه شهرهای بین فرهنگی، ثابت شده است که تنوع فرهنگی را می‌توان به‌عنوان یک منبع مدیریت کرد، منافع اجتماعی و اقتصادی جوامع ناهمگن را تقویت کرد، و اثرهای منفی بالقوه آن را به حداقل رساند. با وجود پیچیدگی عظیم جوامع متنوع و درگیری‌های احتمالی، می‌توان تنوع را مدیریت کرد و حتی می‌توان از آنچه مهاجران و اقلیت‌ها می‌توانند به جامعه ارائه دهند سود زیادی کسب کرد. برای انجام دادن این کار، مدیریت شهری باید طیف وسیعی از نهادها، خدمات، و سیاست‌ها را مرور کنند و ساختارها و سازوکارهای مناسب مدیریتی را برای رفع موانع و تقویت ادغام مهاجران و اقلیت‌ها و سهم آن‌ها در توسعه شهر ایجاد کنند (باتیلی، ۲۰۱۹).

بر طبق نظریات ارائه‌شده، می‌توان هویت حاصل از این احترام به تنوع فرهنگی را در قالب نمودار ۱ به شرح زیر اشاره کرد:

نمودار ۱. نمودار مفهومی پژوهش

همچنین، برای سنجش اثرهای موضوع مورد مطالعه، شاخص‌ها و معیارهای بیان شده در جدول ذیل قابل تدقیق‌اند.

شاخص‌ها	معیارها
جلوه‌ها در معماری هویت در معماری آثار تمدنی و معمارانه	معیارهای فرهنگی اثرساز در برنامه‌ریزی شهری
آثار کلیدی هویت‌ساز آثار معنوی هویت‌ساز ملموس بودن عوامل هویت‌ساز	معیارهای مبتنی بر جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری
آداب و رسوم شهری هویت فرهنگی آثار و ارزش‌ها	معیارهای مبتنی بر عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کمی مبتنی بر توصیف و تحلیل است. جامعه آماری مورد نظر منطقه ۶ شهرداری کرج است و نحوه محاسبه حجم نمونه هم با توجه به سرشماری آماری ۱۳۹۵ منطقه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۹۰ نفر انتخاب شده است. نحوه نمونه‌گیری با استفاده از روش تصادفی است و ابزارهای تحلیل آن هم نرم‌افزار spss است که در آن از آمار توصیفی و استنباطی بهره برده شده است. همچنین، صحت روایی صورتی پرسش‌نامه با استفاده از آرای کارشناسان (استادان دانشگاه و کارشناسان شهرداری کرج) و پایایی به روش آلفای کرونباخ تأیید شده است.

آزمون میزان پایایی کلیه متغیرها

برای تعیین اعتبار پرسش‌نامه از روش روایی صورتی استفاده شده است؛ به این صورت که پرسش‌نامه تهیه شده را استادان مربوطه تأیید کرده‌اند. میزان آلفای کرونباخ هریک از متغیرهای تحقیق در جدول ۴ بیان شده است. ضریب آلفای به‌دست‌آمده از SPSS ۰/۹۹۴ است که نشان‌دهنده پایایی خوب متغیرهاست.

جدول ۱. میزان پایایی

میزان آلفای کرونباخ	تعداد گویه‌ها
۰/۹۹۴	۶۰

محدوده پژوهش

استان البرز دارای فرهنگ و ترکیب مختلف اقوام به دلیل مهاجرت‌پذیری است. در طول سال‌های گذشته، اقوام مختلفی به این استان مهاجرت کرده‌اند. این اقوام هریک به زبان یا لهجه خود صحبت می‌کنند. از اقوام ساکن در کرج می‌توان به لر، کرد، گیلکی، یزدی، ترک، مازندرانی، و خوزستانی اشاره کرد که به صورت غیرمتمرکز در نقاط مختلف البرز ساکن‌اند و به زبان مادری خود سخن می‌گویند. اما گویش اصلی مردم کرج گویشی کرجی است که جزو گویش‌های فارسی محسوب می‌شود. منطقه ۶ شهرداری کرج در ارتفاع ۱۳۰۰ تا ۱۵۰۰ متری از سطح دریا واقع شده است. جمعیت منطقه در حدود ۲۷۰ هزار نفر است و وسعت منطقه نیز ۱۸۰۰ هکتار است.

این منطقه از شمال به ارتفاعات باغستان، از جنوب به بلوار شهید بهشتی حوزه شهرداری منطقه ۵، از شرق به بلوار باغستان و حوزه شهرداری منطقه ۷، از غرب به اتوبان تهران - قزوین و کمال شهر متصل است.

نقشه ۱. منطقه‌بندی و حریم منطقه ۶ شهر کرج

بحث و یافته‌ها

در این مبحث، داده‌های مربوط به پرسش‌نامه، که حاوی شصت سؤال در سه بُعد عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری، و عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری است تحلیل می‌شود. اطلاعات به‌دست‌آمده از این پرسش‌نامه در وهله اول شامل ویژگی‌های پاسخ‌دهندگان، آمار توصیفی شامل میانگین، درصدهای فراوانی، و انحراف‌معیار برای ارزیابی بررسی وضع موجود تجزیه و تحلیل می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، با به‌کارگیری نرم‌افزار spss، نخست با استفاده از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف، نرمال بودن متغیرها بررسی می‌شود و در بخش دوم با آزمون‌های همبستگی Correlation Coefficient میزان همبستگی و اثرگذاری متغیرهای مستقل بر وابسته واکاوی می‌شود. طیف لیکرت استفاده‌شده در این تحقیق از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف است.

یافته‌های توصیفی - تحقیق

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه، در مجموع، ۵۱٫۷۹ درصد (۲۰۲ نفر) از پاسخ‌گویان مرد و ۴۸٫۲۱ درصد (۱۸۸ نفر) زن می‌باشند. وضعیت پاسخ‌گویان بر حسب قومیت نشان می‌دهد بیشترین جمعیت گروه‌های قومی را فارس‌ها، ترک‌ها، و گیلکی‌ها تشکیل می‌دهند. درصد هر کدام از آن‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. وضعیت پاسخ‌گویان بر حسب قومیت

ردیف	درصد	فراوانی
۱	۲۴٫۸	۹۷
۲	۲۲٫۳	۸۷
۳	۱۳٫۳	۵۲
۴	۱۶٫۱	۶۳
۵	۱۰٫۵	۴۱
۶	۵٫۳	۲۱
۷	۶٫۱	۲۴
۸	۱٫۲	۵
جمع	۱۰۰	۳۹۰

وضعیت متغیرهای تحقیق نیز در جدول ۲ آمده است:

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیر	انحراف معیار	میانگین
۱ عوامل فرهنگی اثرساز در معماری	۱٫۱	۳٫۴
۲ جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری	۱٫۰	۳٫۲
۳ عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری	۱٫۲	۲٫۹
۴ کل	۱٫۱	۳٫۲

آزمون فرضیات تحقیق

روایی پرسش‌نامه با استفاده از سه کارشناس امور فرهنگی و دو کارشناس شهری پایش شده است. برای بررسی و آزمون فرضیه تحقیق، نخست از طریق آزمون کلموگروف-اسمیرنوف به بررسی پارامتری بودن نمونه به‌دست‌آمده پرداخته می‌شود. اگر مقدار معنی‌داری بزرگ‌تر از مقدار خطا (۰٫۰۵) باشد، داده‌ها نرمال است و در صورتی که کوچک‌تر باشد، داده‌ها نرمال نخواهد بود:

جدول ۳. نتیجه آزمون کلموگروف-اسمیرنوف

آزمون کلموگروف-اسمیرنوف	
سطح معناداری	معیار
۰٫۰۰۰	معماری
۰٫۰۰۰	جلوه‌های هویت‌ساز
۰٫۰۰۰	آداب و رسوم

طبق برآورد، سطح معناداری هر سه متغیر عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری، و عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری ۰/۰۰ است. بنابراین، داده‌ها نرمال نیستند. از آنجا که سطح سنجش متغیرهای اصلی مورد بررسی ترتیبی بوده و داده‌ها نرمال نیست، از آزمون همبستگی اسپیرمن برای رابطه سه متغیر مستقل (عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری، و عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری) بر روی متغیر وابسته (هویت) استفاده شده است.

جدول ۵. ضریب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای هویت و معماری

همبستگی			معماری
آزمون اسپیرمن	هویت	ضریب همبستگی	۰/۷۰۹
		معناداری	۰/۰۰۰
		تعداد	۰/۳۸۶
همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است			

جدول فوق میزان و شدت رابطه میان متغیرهای اصلی تحقیق را نشان می‌دهد. در فرضیه اول (به‌نظر می‌رسد عوامل فرهنگی اثرساز در معماری نقش بسزایی در ساخت هویت شهری دارند) میزان همبستگی بین عوامل فرهنگی اثرساز در معماری و هویت با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و شدت رابطه ۰/۷۰۹ نشان‌دهنده رابطه معنادار بین دو متغیر است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کوچک‌تر از ۰/۰۵ است، نتیجه گرفته می‌شود که رابطه معناداری بین عوامل فرهنگی اثرساز در معماری و متغیر وابسته هویت وجود دارد. جهت رابطه مثبت و مستقیم و بالاست؛ یعنی با افزایش عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، میزان هویت نیز افزایش می‌یابد. بدین مفهوم که تغییرات در متغیر مستقل باعث ایجاد نوسان در متغیر وابسته خواهد شد. پس فرض H1 تأیید می‌شود.

جدول ۶. ضریب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای هویت و جلوه‌های هویت‌ساز

همبستگی			جلوه‌ها
آزمون اسپیرمن	هویت	ضریب همبستگی	۰/۶۹۹
		معناداری	۰/۰۰۰
		تعداد	۰/۳۸۶
همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است			

در فرضیه دوم رابطه بین جلوه‌های هویت‌ساز و هویت بررسی شده است. با توجه به ضریب همبستگی کل بین میزان جلوه‌های هویت‌ساز و هویت برابر ۰/۶۹۹ و سطح معنی‌داری آن نیز برابر ۰/۰۰۰ است که نشان از رابطه مستقیم بین دو متغیر دارد. جهت رابطه مثبت و مستقیم و بالاست. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کوچک‌تر از ۰/۰۵ است، نتیجه گرفته می‌شود که رابطه معناداری بین میزان جلوه‌های هویت‌ساز و هویت وجود دارد. پس فرضیه تحقیق H1 تأیید می‌شود. این فرضیه نشان می‌دهد جلوه‌های هویت‌ساز توانسته به‌طور مستقیم بر متغیر هویت تأثیرگذار باشد. یعنی با افزایش میزان جلوه‌های هویت‌ساز، میزان هویت نیز افزایش می‌یابد؛ بدین مفهوم که تغییرات در متغیر مستقل باعث ایجاد نوسان در متغیر وابسته خواهد شد.

جدول ۷. ضریب همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای هویت و آداب و رسوم

همبستگی		آداب و رسوم
	ضریب همبستگی	۰/۷۱۸
آزمون اسپیرمن	معناداری	۰/۰۰۰
	تعداد	۰/۳۸۶
همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است		

در فرضیه سوم میزان همبستگی عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم و هویت با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و شدت رابطه ۰/۷۱۸ نشان‌دهنده همبستگی مثبت و بالا بین دو متغیر است. همبستگی این دو متغیر از لحاظ آماری معنی‌دار است و می‌توان گفت فرضیه سوم با ۹۹ درصد اطمینان مورد تأیید قرار گرفته و فرضیه صفر رد شده است. بنابراین، با افزایش عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم میزان هویت تغییر خواهد کرد.

به منظور سنجش سطح هویت با منشا تنوع فرهنگی در منطقه ۶ شهر کرج، سه بعد عوامل فرهنگی اثرساز در معماری، جلوه‌های هویت‌ساز و عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. به منظور تحلیل و ارزیابی اطلاعات گردآوری، از آزمون فریدمن استفاده گردید. از آنجا که در پژوهش حاضر متغیرهای مورد ارزیابی، به صورت گویه‌های طیف لیکرت (پنج‌گانه) تنظیم شده است، در نتیجه عدد ۳ می‌تواند به‌عنوان حد متوسط در نظر گرفته شود.

نتایج آزمون فریدمن برای تحلیل و رتبه‌بندی متغیرهای فرهنگی اثرساز در معماری

بررسی نتایج مستخرج از پرسش‌نامه نشان می‌دهد که متغیرهای یادشده از دیدگاه جامعه نمونه در حد مطلوبی نیست. در گویه اول با میانگین ۳/۹۳ بیانگر آن است که جامعه از اثرگذاری معماری موجود بر تلطیف ابعاد معنوی و فیزیکی انسان ناراضی است. گویه تلطیف ابعاد روانی و جسمانی انسان به‌واسطه معماری موجود نیز همین وضعیت را دارد. بررسی نشانه‌های هویت ایرانی، اسلامی، تاریخی، دینی، و ذهنی در معماری از دیدگاه جامعه نیز وضعیت بدتری دارد. نشانه‌ها و نمادهای فرهنگی و معمارانه نیز در وضعیت نامناسبی از دیدگاه جامعه است. گزینه تحول در معماری از منظر اقوام از دیدگاه جامعه نیز درخور نیست. این نشان می‌دهد که وجود اقوام مختلف باعث ایجاد تنوع در معماری در منطقه ۶ کرج نشده است؛ کما اینکه معماری موجود در خرد جمعی نیز بر این امر صحنه می‌گذارد. از سویی، می‌توان به معماری تقلیدی و جعلی اشاره کرد که از دیدگاه جامعه مورد تأیید است. بررسی میانگین‌های به‌دست‌آمده هم نشان می‌دهد که گویه «معماری متنوع طبیعی» با میانگین ۴/۴۸ کمترین ارزش و گویه «افزایش تحرک افراد» با میانگین ۱/۹۸ بیشترین ارزش را داشته‌اند. در این راستا، نتایج آزمون فریدمن هم نشان می‌دهد که گویه‌های وجود تمدن در رتبه اول و آثار فرهنگی در معماری در رتبه دوم قرار دارد. سطح معناداری به‌دست‌آمده حاصل از آزمون فریدمن (۰/۰۰۰) بیانگر توافق ذهنی مشترک بین دیدگاه‌های ذهنی جامعه نمونه است.

جدول ۸. تحلیل وضعیت متغیرهای فرهنگی اثرساز در معماری بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	آزمون فریدمن	خطای استاندارد	میانگین	تعداد	متغیرهای فرهنگی اثرساز در معماری
۸	۱۳,۲۳	۱,۳۷۳	۳,۹۳	۳۹۰	تلطیف ابعاد معنوی و فیزیکی انسان
۷	۱۳,۳۸	۱,۴۱۶	۳,۹۷	۳۹۰	تلطیف ابعاد روانی و جسمانی انسان
۲۰	۳,۶۵	۱,۳۹۷	۱,۹۸	۳۹۰	افزایش تحرک افراد
۶	۱۳,۵۵	۱,۱۳۳	۴,۰۷	۳۹۰	نشانه‌های هویت ایرانی
۵	۱۴,۶۱	۱,۰۰۱	۴,۲۸	۳۹۰	نشانه‌های هویت اسلامی
۱۱	۱۱,۵۱	۱,۳۴۴	۳,۶۸	۳۹۰	نشانه‌های هویت تاریخی
۱۸	۵,۰۸	۱,۴۰۸	۲,۴۰	۳۹۰	افزایش تعامل افراد
۲	۱۵,۲۳	۰,۸۳۷	۴,۳۸	۳۹۰	آثار فرهنگی در معماری
۱	۱۵,۲۹	۰,۶۹۳	۴,۴۵	۳۹۰	وجود تمدن
۹	۱۲,۰۴	۱,۳۹۷	۳,۷۷	۳۹۰	هویت دینی
۱۳	۸,۶۸	۱,۵۴۷	۳,۱۹	۳۹۰	هویت ذهنی
۱۵	۷,۷۳	۱,۵۸۳	۳,۰۱	۳۹۰	نشانه‌های هویت معمارانه
۱۰	۱۱,۷۸	۱,۳۳۶	۳,۷۶	۳۹۰	نمادهای هویتی - معمارانه
۱۶	۷,۱۵	۱,۵۲۸	۲,۹۱	۳۹۰	تکوین معماری
۱۲	۹,۹۷	۱,۵	۳,۴۳	۳۹۰	تحول در معماری به واسطه اقوام
۴	۱۴,۷۵	۰,۶۵۱	۴,۳۹	۳۹۰	معماری متنوع فرهنگی
۳	۱۴,۹۹	۰,۵۰۰	۴,۴۸	۳۹۰	معماری متنوع طبیعی
۱۴	۸,۰۷	۱,۴۳۲	۳,۱۲	۳۹۰	معماری مؤثر بر خرد جمعی
۱۹	۴,۰۹	۱,۰۷۵	۲,۰۵	۳۹۰	هویت جعلی
۱۷	۵,۱۱	۱,۰۹۹	۲,۲۲	۳۹۰	معماری تقلیدی
		۳۹۰			تعداد
		۴۹۸۷,۱۸۲			مقدار کای اسکوتر
		۱۹			درجه آزادی
		۰,۰۰۰			سطح معناداری

نتایج آزمون فریدمن برای تحلیل و رتبه‌بندی متغیرهای جلوه‌های هویت‌ساز

بررسی نتایج مستخرج از پرسش‌نامه نشان می‌دهد که متغیرهای یادشده از دیدگاه جامعه نمونه در حد مطلوبی نیست. بررسی میانگین‌های به‌دست‌آمده هم نشان می‌دهد که گویند «ارائه محصولات خاص منطقه ۶ شهر کرج هویت‌ساز است» با میانگین ۴/۸۲ کمترین ارزش و گویند «نام معابر و کوچه و خیابان‌ها در منطقه ۶ شهر کرج هویت دارد» با میانگین ۱/۶۴ بیشترین ارزش را داشته‌اند. در این راستا، نتایج آزمون فریدمن هم نشان می‌دهد که گویند محصولات در رتبه اول و لباس و پوشش مردم در رتبه دوم قرار دارد. سطح معناداری به‌دست‌آمده حاصل از آزمون فریدمن (۰/۰۰۰) بیانگر توافق ذهنی مشترک بین دیدگاه‌های ذهنی جامعه نمونه است.

جدول ۹. تحلیل وضعیت متغیرهای جلوه‌های هویت‌ساز در هویت شهری بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	آزمون فریدمن	خطای استاندارد	میانگین	تعداد	متغیرهای جلوه‌های هویت‌ساز
۹	۱۰۰۹۱	۱،۵۱۵	۳،۳۵	۳۹۰	جلوه‌های هویت‌ساز
۷	۱۴،۰۵	۱،۱۸۸	۴،۰۲	۳۹۰	قابل لمس بودن با حواس پنج‌گانه
۴	۱۴،۹۹	۰،۹۷۰	۴،۲۸	۳۹۰	دریافت معانی هویتی از جلوه‌های هویت
۱۹	۴،۰۰	۰،۹۵۴	۱،۷۲	۳۹۰	شخصیت افراد
۱۱	۱۰،۰۴	۱،۴۷۹	۳،۱۸	۳۹۰	احساس تعلق
۱۶	۶،۳۴	۱،۴۶۸	۲،۴۱	۳۹۰	استخوان‌بندی
۱۷	۴،۹۱	۱،۱۷۱	۲،۰۵	۳۹۰	شبکه ساخت مدنی
۱۸	۴،۳۵	۱،۰۰۷	۱،۸۴	۳۹۰	محل‌بندی
۳	۱۵،۹۳	۰،۴۹۸	۴،۵۵	۳۹۰	فناوری
۱۰	۱۰،۳۹	۱،۵۱۸	۳،۳۵	۳۹۰	الگوهای تقلیدی
۵	۱۴،۹۳	۱،۰۰۹	۴،۲۵	۳۹۰	زندگی شبانه
۲۰	۳،۸۱	۰،۸۵۱	۱،۶۴	۳۹۰	نام معابر و کوچه و خیابان‌ها
۱۳	۹،۵۵	۱،۵۲۹	۳،۰۸	۳۹۰	نقشه عمومی
۱۲	۹،۹۸	۱،۴۸۹	۳،۱۶	۳۹۰	سیمای عمومی
۱۵	۶،۶۰	۱،۴۹۶	۲،۴۵	۳۹۰	خط افق و بستر طبیعی
۱۴	۲،۷۲	۱،۴۶۲	۲،۷۴	۳۹۰	فعالیت‌های غالب و خاص
۸	۱۳،۵۱	۱،۱۴۵	۳،۹۷	۳۹۰	مصالح ساختمانی
۱	۱۷،۰۵	۰،۳۸۲	۴،۸۲	۳۹۰	محصولات
۲	۱۶،۵۵	۰،۴۵۹	۴،۷۰	۳۹۰	لباس و پوشش مردم
۶	۱۴،۴۸	۱،۱۴۳	۴،۱۲	۳۹۰	معماری‌های شاخص شهری
		۳۹۰			تعداد
		۵۶۶۳،۳۰۷			مقدار کای اسکوتر
		۱۹			درجه آزادی
		.000			سطح معناداری

نتایج آزمون فریدمن برای تحلیل و رتبه‌بندی متغیرهای فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم

بررسی نتایج مستخرج از پرسش‌نامه نشان می‌دهد که متغیرهای یادشده از دیدگاه جامعه نمونه در حد مطلوبی نیست. بررسی میانگین‌های به‌دست‌آمده هم نشان می‌دهد که «گویه شیوه زندگی مردم منطقه ۶ شهر کرج هویت‌ساز است» با میانگین ۴/۲۶ کمترین ارزش و گویه «هویت منطقه ۶ شهر کرج خنثی است» با میانگین ۱/۰۶ بیشترین ارزش را داشته‌اند. در این راستا نتایج آزمون فریدمن هم نشان می‌دهد که گویه‌های رفاه مردم در رتبه اول و وحدت اجتماعی مردم در رتبه دوم قرار دارد. سطح معناداری به‌دست‌آمده حاصل از آزمون فریدمن (۰/۰۰۰) بیانگر توافق ذهنی مشترک بین دیدگاه‌های ذهنی جامعه نمونه است.

جدول ۱۰. تحلیل وضعیت متغیرهای فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در هویت شهری بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	آزمون فریدمن	خطای استاندارد	میانگین	تعداد	متغیرهای فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم
۲	۱۵,۳۰	۱,۲۲۷	۳,۹۲	۳۹۰	آداب و رسوم شهری هویت‌دار
۱۵	۶,۸۳	۱,۳۸۹	۲,۳۲	۳۹۰	آداب و رسوم شهری با اولویت قراردادی
۱۴	۸,۶۹	۱,۵۴۲	۲,۶۸	۳۹۰	آداب و رسوم شهری متنوع و غیرقابل پذیرش
۸	۱۲,۲۵	۱,۵۵۴	۳,۳۰	۳۹۰	کارآمدی در تفاوت فرهنگی در هویت
۱۲	۱۰,۲۹	۱,۵۳۹	۲,۹۸	۳۹۰	رخداد هویت فرهنگی در بستر زمان
۴	۱۳,۹۲	۱,۴۵۳	۳,۶۵	۳۹۰	هویت فرهنگی به دلیل هجوم جمعیت
۱۳	۹,۸۲	۱,۵۴۳	۲,۹۱	۳۹۰	هویت فرهنگی درخور
۷	۱۲,۸۱	۱,۵۲۴	۳,۴۲	۳۹۰	ارزش‌های مذهبی در هویت
۱۹	۵,۶۶	۱,۴۶۳	۲,۱۰	۳۹۰	ارزش‌های تاریخی در هویت
۱۸	۶,۰۲	۱,۳۴۸	۲,۱۸	۳۹۰	ارزش‌های هنری در هویت
۱۶	۶,۶۱	۱,۴۱۶	۲,۲۸	۳۹۰	آثار انسانی و باورها در هویت
۲۰	۳,۳۱	۰,۲۴۱	۱,۰۶	۳۹۰	هویت فرهنگی اثرگذار
۱۱	۱۰,۹۳	۱,۶۳۸	۳,۱۰	۳۹۰	ویژگی‌های اخلاقی مردم
۶	۱۳,۶۶	۱,۳۵۴	۳,۵۷	۳۹۰	اصول فکری مردم
۵	۱۳,۷۵	۱,۴۳۶	۳,۵۹	۳۹۰	وحدت اجتماعی مردم
۹	۱۱,۶۵	۱,۶۰۵	۳,۲۲	۳۹۰	آیین‌های جاری هویت‌ساز
۱۰	۱۱,۱۰	۱,۶۰۷	۳,۱۳	۳۹۰	رخدادهای فرهنگی هویت‌ساز
۱	۱۶,۴۹	۱,۰۳۶	۴,۲۶	۳۹۰	شیوه زندگی هویت‌ساز
۱۷	۶,۲۵	۱,۲۸۹	۲,۱۶	۳۹۰	اصالت مردم
۳	۱۴,۶۹	۱,۳۹۵	۳,۸۱	۳۹۰	رفاه مردم
		۳۹۰			تعداد
		۴۶۸۶,۲۶۵			مقدار کای اسکوتر
		۱۹			درجه آزادی
		.000			سطح معناداری

نتیجه‌گیری

همزیستی مسالمت‌آمیز گروه‌های قومی در شهر کرج تأییدی بر این مهم است که گام‌های ابتدایی پولاریزه‌شدن هویت‌های تک‌بعدی و قطبی به نفع هویت‌های ترکیبی و چندبعدی دچار تغییر شده است. عوامل فرهنگی اثرگذار سنتی و آداب و رسوم در لایه‌های عمیق و زیرین فرهنگ قرار دارند و از عقاید و ارزش‌ها سرچشمه می‌گیرند. تنوع فرهنگ‌ها در محلات منطقه ۶ با توجه به نوع عناصر فرهنگی، چگونگی چینش و وزن‌دهی به این عناصر و مناسبات و روابط بین آن‌ها، از پتانسیل‌های ساخت هویت‌های چندفرهنگی در کرج است. اما طبق بررسی‌های به‌عمل‌آمده با وجود چنین پتانسیلی (با توجه به آزمون فریدمن) سطح متغیرهای مستقل پایین‌تر از حد متوسط با توجه به داده‌های حاصل از پرسش‌نامه قرار دارد و نیاز است راهکارهایی متناسب با این موضوع مد نظر قرار گیرد. بدین منظور، راهبردها و پیشنهادهایی ارائه می‌شود:

ارائه راهبردها

توجه به ترکیب‌بندی محلات منطقه در ایجاد و تقویت هویت محلی و انسجام‌بخشی به هویت منطقه‌ای بهره‌گیری از نشانه‌های هویت ایرانی، اسلامی، تاریخی، و ذهنی متناسب با تنوع فرهنگی در فضاهای شهری ترکیب‌بندی مناسب در طراحی‌های معماری منطقه با توجه به ترکیب اقوام

بهره‌بردن از جلوه‌های هویت‌ساز از جمله المان‌ها، مونومان‌ها، مبلمان‌ها، و نشانه‌ها در بهبود ساخت هویت منطقه کمک به ارتقای حس تعلق با مکان‌سازی در منطقه جهت حضور در فضاهای شهری با هویتی مرکب از تنوع فرهنگی منطقه

بهره‌بردن از پتانسیل شبکه مدنی منطقه جهت بهبود هویت منطقه با توسعه فرهنگ مشارکت تأکید بر تنوعی از محلات در منطقه متناسب با اقوام ساکن در آن و ایجاد پیوند بین محلات بهره‌بردن از تکنولوژی برای کاربست مؤلفه‌های فرهنگی جهت ساخت هویتی درخور برای منطقه تأکید بر مکان‌سازی و زندگی شبانه در منطقه برای ساخت مناطقی هویت‌مند برای اهالی بهره‌بردن از محصولات متنوع فرهنگی در منطقه در حیطه‌های تجاری و صنعتی و در حیطه‌های معماری و شهرسازی

تأکید بر برگزاری آداب و رسوم متنوع در دوره‌های مختلف در مکان‌های مختلف برای گردهمایی اقوام و همبستگی بیشتر آنان و ایجاد اختلاط فرهنگی

بهره‌بردن از ارزش‌های هنری در کاربست الگوهای فرهنگی منطقه در ساخت هویت آن توجه به باورها و آثار خلق‌شده در منطقه و بهره‌بردن از آن در توسعه فرهنگی منطقه

پیشنهادها

برای کاربردی نمودن دستاوردهای پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

سهیم‌نمودن و به مشارکت طلبیدن هر یک از گروه‌های قومی در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های استانی با پذیرش نخبگان قومی در بدنه حاکمیت امری در شهرداری و استانداری کرج.

بهره‌گیری از توانمندی‌های بخش خصوصی در توسعه فرهنگی و هویتی منطقه با ارائه ضوابطی در نما و سیمای شهری و گنجاندن الگوهای ارزشی و تاریخی در ضوابط یادشده.

ملزم کردن سازمان نظام مهندسی و شهرداری به تحقیق و توسعه در امر معماری مبتنی بر تنوع فرهنگی و کاربست آن در اجرا و ظهور آن در هویت شهرسازی منطقه

ملزم کردن سازمان‌های میراث فرهنگی برای توسعه برنامه‌های خود متناسب با تنوع فرهنگی و قومی شهر کرج با برگزاری برنامه‌های متنوع و مبتنی بر نیاز.

تجاری‌سازی محصولات فرهنگی منطقه از جمله لباس و ایجاد اشتغال در جهت توسعه همراه با هویت منطقه.

منابع

۱. آتشین‌بار، محمد، ۱۳۸۸، تداوم هویت در منظر شهر، نشریه باغ نظر، س ۶ ش ۱۲.
۲. استیونسون، دبوراه، ۱۳۸۸، شهرها و فرهنگ‌های شهری، ترجمه رجب پناهی و احمد پوراحمد، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
۳. بخارایی، احمد؛ شربتیان، محمدحسین و کبیری، لیلا، ۱۳۹۶، تحلیل جامعه‌شناختی وضعیت شهروندی فرهنگی (مطالعه موردی: شهروندان تنکابن)، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۸، ش ۲، شماره پیاپی ۶۶ صص ۱۷۹-۲۱۶.
۴. بهزادفر، مصطفی، ۱۳۸۶، هویت شهر، مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران، انتشارات نشر شهر.
۵. ربانی، علی و رستگار، یاسر، ۱۳۹۲، تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد ششگانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۴، ش ۲، صص ۱-۲۰.
۶. رهبری، م.، ۱۳۸۰، بحران هویت فرهنگی در ایران معاصر، نامه پژوهش، س ۶ ش ۲۲ و ۲۳، صص ۵۳-۸۴.

۷. لطفی، سهند. (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تأملی بر بنمایه های فرهنگی و کنش بازآفرینی، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، ۴۵، صص ۴۷-۶۰.
۸. لو، ستا؛ شلد، سوزان؛ تاپلین، دانا، ۲۰۰۶. نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی با تأکید بر پارک های شهری، مترجمان: وراز مداری مسیحی، علی ذوقی، نازیلا رشیدیور، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۹. شیرازی، حبیباله ابوالحسن؛ نیکو، حمی، ۱۳۹۴، جایگاه فرهنگ در هویت مشترک اروپایی و همگرایی اتحادیه اروپا، فصل نامه مطالعات روابط بین الملل، دوره ۸، ش ۲۹، صص ۹-۴۲.
۱۰. کاستلز، مانوئل، ۱۳۸۰، عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه، و فرهنگ (ظهور جامعه شبکه ای)، ترجمه احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: طرح نو.
۱۱. ماجدی، حمید؛ زرآبادی، زهراسادات سعیده، ۱۳۸۹، شهر نشان دار به مثابه شهر زمینه گرا، تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ۳، ش ۳، شماره پیاپی ۱۱، صص ۱-۲۱.
۱۲. مامفورد، لویس، ۱۳۸۵، فرهنگ شهرها، ترجمه عارف اقوامی مقدم، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
۱۳. موسی کاظمی، سیدمهدی و همکاران، ۱۳۹۳، عملکرد مراکز آموزش عالی در توسعه پایدار فرهنگ شهری، فصل نامه علمی-پژوهشی جغرافیا، دوره جدید، س ۱۲، ش ۴۰، صص ۲۹-۴۵.
۱۴. نصر، طاهره، ۱۳۹۵، جایگاه نشانه های شهری در واکاوی مؤلفه های هویت و فرهنگ در سیمای شهر ایرانی (مطالعه موردی: بررسی سیمای شهر شیراز)، هویت شهر، س ۱۱، ش ۲۹.
۱۵. وحید، مجید، ۱۳۸۳، کنوانسیون جهانی تنوع فرهنگی بررسی زمینه های فکری- تاریخی- موضوع و چشم انداز تنویب و تبعات در سیاست گذاری فرهنگی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۶۳، ش ۵۰، شماره پیاپی ۵۱۹.
16. AbolhassanShirazi Habibollah and Nikou Hamid, 2015, Place of culture In Common European Identity and The European Union Integration Studied Of International Relations Journal (Political Science and International Relations Journal) SPRING 2015 , Vol. 9, No. 29, pp. 9-41.
17. Bokharaei, Ahmad; Sharbatian, Mohammad Hasan and Kabiri, Leila, 2017, Sociological analysis of cultural citizenship status (Case Study: Tonekabon Citizens) Journal of Applied Sociology, Vol. 28, Issue 2 - Serial Number 66.
18. Amin, A., 2002, Amin Ethnicity and the multicultural city: living with diversity Environ. Plan. A, 24, pp. 989-959, 10.1068/a2537.
19. Atashinbar, Mohammad, 2009, The Continuity of Identity in Urban Landscape, Bagh-e Nazar Journal, Vol. 6, Issue 12 , pp. 45-56.
20. Bathily, Anne, 2019 , The intercultural city step by step .Printed at the Council of Europe. Council of Europe, August 2019.
21. Baumann, Z., 2000, Liquid modernity, Blackwell Publishing, Oxford.
22. Fincher, Ruth. Lveson, Kurt. Leitner, Helga. Preston, Valerie, 2014, Planning in the multicultural city: Celebrating diversity or reinforcing difference? Progress in Planning, Vol. 9, pp. 1-55.
23. Gilroy, P., 2004, After empire, melancholia or convivial culture?, Routledge: London.
24. Hall, Suzanne, 2012, City, Street and Citizen: The Measure of the Ordinary. London: Routledge.
25. Harvey, D., 2006, "The nature of space" Spaces of Global Capitalism. Towards a Theory of Uneven Geographical Development, Verso, London.
26. Lefebvre, Henri, 1974, The production of space (1991), Blackwell Publishing, Oxford.
27. Madanipour, 2004, A. Madanipour Marginal public spaces in European cities J. Urban Des., 9 (3), 286-267, 1357480042000283869/10, 1080.
28. Madanipour, 2016, A. Madanipour Social exclusion and space (sixth ed.) R.T. LeGates, F. Stout (Eds.), The City Reader, Routledge, London and New York (2016), pp. 211-203.
29. Majedi, Hamid and Saeedeh Zarabadi, Zahrasadat, 2010, The Marked City as a Contextual City, Journal of Iran Cultural Research, 3(3), 1. magiran.com/p781462.
30. Mousakazemi, S.M.; Rahnamaei, M.T.; Firouzneya, GH. and Golpayegani, M., 2014, The Function of Higher education Centers on Sustainable Development of Urban Culture, Journal of Iran Geography, Spring 2014, Vol. 12, No. 40, 29-45.
31. Nasr, Tahereh, 2017, The Significance of "Landmarks" in Analysis of the Components of "Identity" and "Culture" in the Image of Iranian City (Case Study: Image of Shiraz City) -17 Spring 29. No. 11. Vol. Shahr H.

32. Nientied Peter, 2018, Hybrid Urban Identity—The Case of Rotterdam Polis University, Tirana & Associate, Institute for Housing and Urban Development Studies, Erasmus University Rotterdam, Rotterdam, The Netherlands. Vol. 6, No. 1.
33. Qader, Mohammad A., 2014, The Multicultural City, Canadian Journal of Urban Research, Vol. 23, No. 1, Supplement: Canadian Planning.
34. Rastegar, Yaser and Rabani, Ali, 2011, An Analysis of National Identity and its Sextet Dimensions in Isfahan City Journal of Applied Sociology. Vol. 22, No. 4.
35. Urry, J., 2000, Sociology beyond societies, mobilities for the twenty-first century, London: Routledge.
36. Urry, J., M, 2007, Obilities, Polity Press, Camdridge.